

**ПРАГМАТИЧНИЙ ЗМІСТ СЕМАНТИЧНИХ ЗРУШЕНЬ ПРИ
УКЛИНЮВАННІ ЕЛЕМЕНТУ ДО СКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ
ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ “ЖОВТОЇ” ПРЕСИ)**

Статтю присвячено визначенню прагматичних цілей змін у семантиці фразеологічних одиниць при уклинюванні нового оказіонального елемента. У статті розглянуто граматичні моделі зв'язку між елементом, що уклинюється, та компонентом фразеологічної одиниці. Встановлено відповідність граматичної моделі семантичній ознаці, яку вносить новий елемент.

Ключові слова: граматична модель, прагматична ціль, семантична ознака, уклинювання, фразеологічна одиниця.

The article focuses on revealing pragmatic goals of the semantic changes of phraseological units by terms of their cleft use. The article studies grammatical patterns presenting the ties between the component of a phraseological unit and a new occasional element. The correlation between the grammatical pattern and the semantic feature brought by a new element is noted.

Key-words: cleft use of phraseological units, grammatical pattern, pragmatic goal, semantic feature.

Статья посвящена определению прагматических целей изменений в семантике фразеологических единиц при вклинивании нового окказионального элемента. В статье рассматриваются грамматические модели связи между вклиниваемым элементом и компонентом фразеологической единицы. Установлено соответствие грамматической модели семантической характеристике, которую привносит новый элемент.

Ключевые слова: *вклинивание, грамматическая модель, прагматическая цель, семантическая характеристика, фразеологическая единица.*

В англійській мові okazіональне вживання фразеологічних одиниць (ФО) має продуктивний характер. Прийом уклинювання застосовується в англійській мові з давньоанглійського періоду, що є доказом його комунікативної цінності [2, с. 49]. Питання того, які цілі переслідує адресант у комунікації, використовуючи прийом уклинювання, зважаючи на визнання антропоцентричного підходу у сучасних лінгвістичних дослідженнях, є доволі актуальним.

Метою даної статті є визначити прагматичні цілі семантичних змін фразеологізмів при уклинюванні до їх складу okazіонального компоненту. В зв'язку з цим постають наступні завдання:

- розмежувати поняття уклинювання, додавання і розриву як прийомів фразеологічної деформації;
- визначити граматичні моделі зв'язку між елементом, що уклинюється, та компонентом фразеологічної одиниці;
- встановити кореляцію між граматичною моделлю структурних змін, семантичною ознакою, яка вноситься новим елементом, та прагматичною ціллю змін у семантиці ФО.

Об'єктом дослідження є уклинювання як прийом деформації фразеологічних одиниць.

Предметом вивчення є прагматична спрямованість змін у семантиці фразеологізмів внаслідок деформації їхньої структури при застосуванні прийому уклинювання.

Матеріалом слугували британські та американські видання "OK!", "The National Enquirer", "The Daily Star."

Основні засади дослідження прагматичного змісту семантичних змін при уклинюванні елементу до складу ФО знаходимо у працях О. В. Куніна А. С. Начисчионе, І. Ю. Третьякової, Н. О. Крюкової. Уклинювання — це

“структурно-семантичний прийом okazіонального вживання ФО у мовленні, за умов якого елемент, що уклинюється, стає фразеологічним okazіональним елементом у даному мовленнєвому акті, змінюючи структуру ФО й поширюючи її компонентний склад” [3, с. 86]. Уклинювання слід відрізнити від додавання і розриву. При додаванні компонентний склад ФО зовсім не змінюється, а останній або початковий елемент зв’язується з прилежними до нього елементами контексту. Розрив ФО на частини перемінним словом/словами або графічними засобами теж не змінює її компонентного складу. Й лише при уклинюванні змінюються кількісні показники ФО, що призводить і до якісних змін. Тому важливим є структурно-семантичний аспект появи нового компоненту.

Фактор, який актуалізує трансформаційні процеси при цьому прийомі, — це роздільнооформленість ФО, що надає можливість її компонентам вступати у зв’язки сполучуваності, співвіднесеності, приєднання з елементами, що уклинюються. Розглянемо граматичні моделі зв’язку між елементом, що уклинюється, та компонентом ФО, з яким він пов’язується.

Сполучуваність.

Adj. + Noun: *play the game/ball — hard-ball;*

Noun + Noun: *set in motion/progress/train — baby train;*

Participle II + Noun: *fight like cat and dog — well-oiled cats and dogs;*

Pronoun + Noun: *call the shots/tunes — all the shots.*

Adv. + Adj.: *Hit/touch a (raw) nerve — a very (tender) nerve;*

Adv. + Adj. + Noun: *Keep/have somebody on a leash — an especially tight leash.*

Співвіднесеність.

Verb + Noun: *Be/keep on track — keeping her career on track.*

Приєднання.

Verb + Adv.: *Put oneself on the map — put her back on the map.*

Слово, що уклинюється, вступає у семантичні зв’язки з компонентом ФО, з яким воно поєднується. Так, О. В. Кунін, характеризуючи семантичні відношення сумісності і несумісності між новим елементом та компонентом

ФО при уклінуванні в межах найпоширенішої моделі Adj. + Noun, указує на функції конкретизації, номінуючи її “уточненням значення, додатковою семантичною інформацією”, інтенсифікації та послаблення значення (“стилістичні функції”) [1, с. 13 – 22; 2, с. 49]. Причому функція конкретизації за умов семантичної сумісності є провідною, а головною функцією відношення семантичної несумісності виступає контрастне зіставлення зі стилістичною метою [Там само]. Важливим висновком є той факт, що інновації у семантиці ФО за рахунок нових семантичних відношень у складі оказіонального фразеологізму, виконують функції конкретизації, інтенсифікації його значення, які і реалізуються цими відношеннями. Але, на нашу думку, категорія логічності/алогічності є недостатньою у визначенні семантичних відношень між елементом, що уклінується, і компонентом ФО. Так, алогічність є основою для багатьох прийомів у створенні ефекту ошуканого очікування і має більшою мірою стилістичне навантаження.

Тому пропонуємо скористатися семантичними характеристиками або ознаками, які вносяться новим елементом, для встановлення прагматичної націленості змін у семантиці. Тоді простежується зв'язок між структурними змінами за певною граматичною моделлю, якій відповідає певна семантична ознака, що змінює семантичну структуру ФО з певною прагматичною ціллю/цілями. Так, наприклад, граматичні структури Adj. + Noun, Noun + Noun, Participle II + Noun привносять семантичну ознаку якості; Pronoun + Noun — кількості; Adv. + Adj. — ступеня прояву якості; Verb + Noun — адресний характер дії, націленість на об'єкт; Verb + Adv. — характер дії.

Прагматичне завдання конкретизації значення ФО виконують уклінування, що додають до значення фразеологізму ознаку якості, характеру дії, націленості на об'єкт дії, характеристики об'єкту дії.

Конкретизація значення ФО за наявності у елемента, що уклінується, семантичної характеристики якості є багатограним процесом.

To play the game/ball — do things in a way you are expected to do them or in a way that is usual in a particular situation: But now that deal has ended, it

seems the comedian played hard-ball with executives to get more money as he's been such a hit with viewers. And he appears to have won [4, с. 35].

Новий елемент “*hard*” конкретизує тривалість і проблематичність угоди та витримку суб'єкту дії у дотриманні всіх формальних вимог цієї справи.

Put smb on the spot — to deliberately ask someone a question that is difficult to answer: I just can't answer this question. You put me in an awkward spot [14, с. 34].

Слово “*awkward*”, яке стало okazіональною частиною ФО у даному контексті, акцентує не стільки складність надати відповідь, скільки незручність із будь-яких міркувань, можливо, етичних.

Розширення компонентного складу ФО за рахунок уклинювання слова “*fashionable*” уточнює професіональну діяльність, яку збирається наслідувати дочка моделі:

Follow in one's footsteps — do the same job or to work or live in the same way as someone else before you, esp. someone in your family: Alessandra Ambrosio's daughter Anja, 5, is clearly following in mama's fashionable footsteps. The pair were wearing colorful looks for the stroll on the beach [8, с. 22].

Іноді уклинювання елемента наповнює конкретикою альтернант(и) у значенні фразеологізму:

To set in motion/progress/train — to make smth start happening or someone start doing smth: Blake, 26, and Ryan, 37, both came from big families — Blake has four siblings, and Ryan is the youngest brothers — and they've gone on record saying they want lots of kids. But insiders think they may be on the baby train for the wrong reasons [7, с. 37].

Поява прислівнику “*back*” конкретизує характер дії, а саме її повторюваність:

Put oneself on the map — make oneself famous: The troubled 67-year-old — whose father was the late billionaire hotel magnate Conrad Hilton — was living out of her 1997 Toyota 4Runner SUV after a bank foreclosed on her

Beverly Hills home. Francesca had hoped a tell-all book “would put her back on the map”, according to sources [14, с. 20].

Уклинюючи додаток після дієслівного компоненту ФО, мовець акцентує на адресному характері дії, конкретизуючи її об'єкт:

Be on track — be likely to achieve the result you want: Katie has no problem paying Fay \$150 a session for guidance with keeping her career on track [8, с. 9].

Оказіональний елемент “*gravy train*” (= *an organization, activity, business from which many people can make money or profit without much effort*) вживається у переносному значенні. І фразеологізм, і оказіональний елемент, що уклинюється, є одиницями вторинної номінації, на цьому рівні *gravy train* конкретизує значення ФО, а саме об'єкт дії:

To go back on one's tracks — to manage all the things as they were in the past: Folks will go to get lengths to get the gravy train back on track [13, с. 4].

При конкретизації значення ФО шляхом уклинювання її семантична структура не обов'язково розширюється відповідно розширенню компонентного складу, якщо відбуваються прийоми уклинювання і заміни одночасно:

Be brought to bed — to give birth to a child: The singer put the rumors to bed when she instagrammed a photo of her retouched tattoo ink darker than ever back in June [7, с. 39].

Об'єкт дії “*child*” у значенні ФО витісняється елементом “*rumors*”, що уклинюється. У такий спосіб відбувається конкретизація об'єкту дії, а ФО має оновлене значення “породжувати чутки.”

Прийом уклинювання використовується з ціллю експлікації значення ФО, щоб полегшати сприйняття і виділити частину значення:

A slice of life — a film, play, book, which shows life as it really is; a take from life:

A real slice of life!

Who says actresses only drink juice and eat kale? Bella Thorne picked up a hearty dinner from Blaze Pizza in Los Angeles for her friends and family [9, с. 26].

Елемент “*real*” експлікує частину значення ФО (*as it really is*) і вступає у семантичний зв'язок із компонентом фразеологізму “*slice*”, значення якого буквалізується у контексті (*a hearty dinner from Blaze Pizza*).

Якщо семантичні зв'язки між елементом, що уклинюється, і компонентом ФО базуються на образних переносах, порівняннях, алогічності, тоді нові оказіональні елементи ФО посилюють образність:

To fight like cat and dog — to argue a lot because you don't like smb or disagree with people: The pair fought like buff, well-oiled cats and dogs on the original set, and sources say that Alex, 24, is the only original star not yet signed up for the new film [6, с. 11].

Слова “*buff*” і “*well-oiled*”, що були уклинювані, надають метафоричну емоційно-оцінювальну характеристику компоненту ФО “*cats and dogs*” — якість, на яку вказують нові елементи, непридатна об'єктам у реальності. Слова “*buff*” і “*well-oiled*” — епітети. Крім того, вони відтворюють комунікативну ситуацію бою, яка базується на асоціації з напівоголеними і обмазаними жиром борцями на ринзі, що гіперболізує активність опонентів у конкурентній боротьбі за роль у новому фільмі.

Оказіональні елементи фразеологізму, які мають семантичну ознаку кількості (1), ступеню прояву якості (2) теж виконують завдання інтенсифікації значення ФО:

(1) *To call the shots/tunes — to be in a position of authority so that you can give orders and make decisions: “Miranda reached out to Carrie but expected to call all the shots,” explained the insider* “[5, с. 7];

(2) *Hit/touch a (raw) nerve — to mention smth that makes someone upset, angry, or embarrassed, esp. accidentally: “All along known that she and Ashton were completely over, but this baby hit a very tender nerve,” the source says* [11, с. 42].

У останньому з вище поданих прикладів елемент “*very*” сполучається зі словом “*tender*”, яке замінило факультативний, але єдиний можливий у цій позиції, компонент ФО “*raw*.”

Слід зазначити, що випадки конвергенції прийомів уклинювання і заміни компоненту ФО є найбільш численними, але існують і інші комбінації:

Bring/call back to the memory/memories — to recall:

Cheating Justin brings sexy back...and it's not with his wife

With his wife of nearly two years almost 6000 miles away in Los Angeles, the boozed-up “SexyBack” singer appeared to caress and cuddle one of his female backup singers during a wild night out in Paris [10, с. 16].

Прийом еліпсису (усічення компонентів “*to the memory/memories*”) переносить усю увагу на елемент “*sexy*”, що уклинюється, і сигналізує про зміни у семантиці. Оказіональний компонент фразеологізму разом з елементами контексту створюють натяки — Джастін (Тімберлейк), співак відомої пісні певної тематики (“*SxyBack*” singer), має сексуальні стосунки із співачкою його бек вокалу (*appeared to caress and cuddle one of his female backup singers*), він вже не цінує і навіть не пригадує такого роду стосунків із жінкою (*with his wife of nearly two years almost 6000 miles away in Los Angeles*).

Уклинювання можуть породжувати подвійні змісти, тому прийом уклинювання є доцільним у мовленнєвій маніпуляції. Мовленнєва маніпуляція має місце, коли, навпаки, уклинювання усуває неоднозначність (*partly*) і невизначеність (*possibly*) безапеляційним (*usually*), бездоказовим ствердженням:

There's no smoke without fire/ where there's smoke there's fire — used to say that if smth is being said about someone, it is possibly partly true: Nick has denied that they're a couple, and Amber says she's not even ready to date. But where there's smoke, there's usually fire [12, с. 32]!

Отже, залежно від вибору стрижневого слова (компоненту ФО, з яким пов'язується елемент, що уклинюється), а разом із ним і граматичної моделі, одразу програмується зміна у семантиці ФО через нову семантичну ознаку, яку привносить слово-уклинювання, з метою конкретизації, інтенсифікації та

експлікації значення ФО. При прийомі уклінювання важливими є потенційні, невтрачені зв'язки компонентів фразеологізму, які реалізуються у певному мовленнєвому акті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кунин А. В. Вклинивание как лингвистическое явление / А. В. Кунин // Иностранный язык в школе. — М. — 1973. — №2. — С. 13 — 22.
2. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: [Учебник для ин-ов и фак. иностр. яз.] / А. В. Кунин. — 2-е изд., перераб. М.: Изд. центр “Феникс”, 1996. — 381с.
3. Начисчионе А. С. О разграничении вклинивания и разрыва как самостоятельных приемов при окказиональном использовании фразеологических единиц в речи / А. С. Начисчионе // Контекстуальная семантика: Сб. науч. тр. — Рига, 1982. — С. 86 — 91.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. The Daily Star. — January 29, 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/DS>
5. The National Enquirer. — April 7, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/National+Enquirer>
6. ОК! — July 21, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
7. ОК! — August 11, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
8. ОК! — September 1, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
9. ОК! — September 8, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
10. The National Enquirer. — September 15, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/National+Enquirer>
11. ОК! — October 13, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
12. ОК! — November 10, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>
13. ОК! — November 17, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

<http://www.pdfmagazines.org/tags/OK>

14. The National Enquirer. — January 26, 2015 [Электронный ресурс]. — Режим доступа:
<http://www.pdfmagazines.org/tags/National+Enquirer>